

ANTONI GAWEL

O ZAŁOŻENIU ASOCJACJI KARPACKIEJ I JEJ PIERWSZYM ZJEŹDZIE W POLSCE

La création de l'Association Karpatique et sa I-ère Réunion en Pologne

Badania przyrodnicze, a zwłaszcza geologiczne na rozległych terenach Karpat i gór bałkańskich napotykały dawniej znaczne trudności. Wynikały one nie tyle z niedostępności tych gór, co raczej z tej okoliczności, iż w następstwie odwiecznych szlaków wędrówek ludów tędy przechodzących stały się one siedzibą różnych narodów oddzielonych od siebie granicami państwowymi. Pomimo wspólnych niekiedy cech kultury materialnej, a nawet niekiedy i podobnych rysów charakteru występowały od wieków u tych ludów i narodów rozbieżności interesów, przeszkadzające porozumieniu, zwłaszcza na obszarach pogranicznych. Przełamanie barier granicznych stało się koniecznością zrozumiałą w dobie konsolidowania się państw narodowych po pierwszej wojnie światowej. Dorobek naukowy uzyskany ze wzajemnych powiązań geologii z życiem gospodarczym poszczególnych krajów wymagał przeanalizowania w celu konfrontacji wyników, ich korelacji oraz uzgodnienia metod badania lub rozszerzenia ich zastosowań na tereny jeszcze niedostatecznie poznane. Dlatego też na XIII Międzynarodowym Kongresie Geologicznym w Brukseli w r. 1922 zaakceptowano na posiedzeniu ogólnym w dniu 19. VIII tego roku wniosek przedstawiony z inicjatywy delegacji polskiej w imieniu Czechosłowacji, Jugosławii, Polski i Rumunii o następującej treści: „Geologowie należący do krajów zainteresowanych badaniami Sudetów, Karpat i północnej części Bałkanów postanowili utworzyć Geologiczną Asocjację Karpacką, której celem będzie: 1) ułatwienie badań w obszarach pogranicznych, 2) zaprowadzenie regularnej współpracy między geologami krajów sąsiadujących będących członkami tej Asocjacji, 3) zorganizowanie konferencji i wycieczek geologicznych corocznych, które będą się odbywały kolejno w każdym z państw przynależnych, 4) ułatwienie wymiany publikacji i materiałów geologicznych”. Wniosek podpisali geologowie: prof. dr Radim Kettner, prof. dr G. Munteanu-Murgoci, prof. dr V. K. Petković, prof. dr Jan Nowak.

Sposób praktyczny przeprowadzenia dezyderatów wyżej wymienionego wniosku został sformułowany w uchwale z dnia 19. VIII. 1922 r.: „Postulując rozwój badań geologicznych w krajach karpackich, sudetkich i północnobalkańskich, które są w tym czasie rozdzielone granicami politycznymi pomiędzy różne państwa, Międzynarodowy Kongres Geologiczny poleca jako konieczność naukową porozumienie między rządami i instytucjami geologicznymi krajów zainteresowanych dla popierania tych badań przez zarządzenie ułatwień: 1) dla przeprowadzenia poszu-

kiwań na obszarach przygranicznych, 2) dla ustanowienia współpracy regularnej między geologami krajów sąsiednich, 3) dla organizacji okresowych konferencji i wycieczek geologicznych.

W oparciu o tę uchwałę Rada Kongresu postanowiła zrealizować Asocjację w drodze dyplomatycznej.

Pierwszy Zjazd Asocjacji miał być zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Geologiczne w Polsce już w r. 1923. Jednakże różne trudności techniczne sprawiły, iż termin Zjazdu został przesunięty na r. 1925, a jego organizacją zajęła się Stacja Geologiczna w Borysławiu przy czynnym udziale członków P. T. Geol., prof. dra Walerego Goetla i prof. dra Jana Nowaka, jako też przy współdziałaniu Państw. Instytutu Geol., władz górniczych i zrzeszeń przemysłowo-gospodarczych. Z uwagi na teren i zakres działania Stacji Geologicznej tematyka tego Zjazdu zacieśniła się praktycznie do zagadnień budowy geologicznej i występowania ropy i soli na obszarze Karpat między Borysławiem a Nadworną lub między Tyśmienicą a Prutem. Jedynie w odczycie prof. dra Jana Nowaka został przedstawiony syntetyczny zarys budowy geologicznej całego wyścinka łuku Karpat znajdującego się w granicach ówczesnej Polski.

Stacja Geologiczna w Borysławiu była predysponowana do urządzenia Zjazdu, gdyż jej dorobek w postaci zdjęć geologicznych, robót poszukiwawczych i stałej opieki nad stanem eksploatacji ropy przyczynił się walcie do rozpoznania geologicznego tej części Karpat. Znajomość geologiczna Karpat polskich rozwijała się etapami. Prowadzenie badań geologicznych na obszarach zaboru austriackiego leżało w ramach zainteresowań naukowych katedr wyższych uczelni Krakowa i Lwowa, a od r. 1867 Komisji Fizjograficznej Polskiej Akad. Umiejętności. Planowe zdjęcia podstawowe map geologicznych, leżące zrazu w gestii wiedeńskiego Krajowego Instytutu Geologicznego zostały scedowane sekcji Atlasu Geolog. Galicji Komisji Fizjograficznej PAU. Niemniej jednak odczuwało się potrzebę specjalnej instytucji, która by prowadziła badania geologiczne na użytek życia gospodarczego kraju. Tej potrzebie dała wyraz uchwała Sejmu Krajowego we Lwowie z dnia 11. III. 1907 r. „zmierzająca do utworzenia w Galicji krajowego Zakładu Geologicznego poświęconego praktycznej geologii z zakresu górnictwa, hydrologii i pedologii” (deklaracja X Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie w r. 1907). Wcześniej jeszcze, bo w r. 1905, prof. dr Józef Grzybowski wskazywał na konieczność istnienia Stacji Geologicznej poświęconej wyłącznie obsłudze potrzeb galicyjskiego przemysłu naftowego. Stacja taka powstała definitywnie w r. 1912 jako organ Izby Pracodawców, kierowana przez dra Bolesława Kropaczka, a po pierwszej wojnie światowej została reaktywowana rozporządzeniem Starostwa Górniczego w Drohobyczu z dnia 22. XI. 1919 r. Pod kierownictwem dra Konstantego Tołwińskiego i przy współpracy dra Stanisława Krajewskiego oraz współdziałaniu geologów prywatnych i profesorów wyższych uczelni zostały zorganizowane systematyczne kartograficzne prace geologiczne, których publikacje do dziś dnia nie straciły swej ważności naukowej i praktycznej dla kopalnictwa naftowego i górnictwa solnego. W roku 1924 została nawiązana współpraca z Instytutem Geol., co między innymi ułatwiło zorganizowanie Zjazdu Asocjacji, jako jednego z organów Międzynarodowego Kongresu Geologicznego.

Pierwszy Zjazd Asocjacji rozpoczął się dnia 1. IX. 1925 r. we Lwowie częścią oficjalną, wszystkie zaś konferencje odbywały się w Borysławiu, skąd też wyruszały wszystkie wycieczki terenowe. Lista Zjazdu obejmo-

wała 8 uczestników z Rumunii, 6 z Czechosłowacji, 2 z Jugosławii, po 1 ze Szwajcarii, Francji, Włoch, Hiszpanii, Stanów Zjednoczonych A. P. i z Japonii, przy 44 polskich uczestnikach (z których 14 zostało przy życiu, między innymi jeden z organizatorów dr Stanisław K r a j e w s k i). Obradom Zjazdu towarzyszyły życzenia nadesłane przez wielu wybitnych geologów z zagranicy i przez instytuty geologiczne Wielkiej Brytanii, Belgii, Kanady, Stanów Zjednoczonych A. P., Meksyku, Związku Radzieckiego, Szwecji i Szwajcarii.

Wygłoszono odczyty opublikowane następnie w „Mémoire de la 1-ère Réunion de l'Association Karpatique en Pologne 1—7 septembre 1925”:

1. St. K r e u t z et A. G a w e ł: Essai d'une caractéristique des roches dans le profil Borysław—Mrażnica—Schodnica (5 tableau).
2. J. N o w a k: Nouvelles données sur l'ensemble de la tectonique des Karpates et de l'avant-pays en Pologne (1 carte en couleurs).
3. W. R o g a ł a: Nouvelles données pour la stratigraphie du flysch Karpatique.
4. Ś w i d e r s k i: Sur quelques problèmes de la géologie des Karpates orientales polono-roumaines.
5. W. T e i s s e y r e: Metoda kryptotektoniki a podłoże Karpat. *Kosmos*, 51, Lwów 1927.
6. K. T o ł w i ń s k i: Géologie des Karpates polonaises orientales de Borysław jusqu'au Pruth (Texte explicatif à la Carte Géologique des Karpates polonaises orientales 1:200 000).

Wycieczki zjazdowe były skierowane w okolice: Borysławia i Mrażnicy (St. K r a j e w s k i i K. T o ł w i ń s k i), Mrażnicy i Schodnicy (St. K r a j e w s k i i K. T o ł w i ń s k i), Truskawca i Stebnika (H. de C i z a n c o u r t), w dolinę Stryja i Oporu (St. K r a j e w s k i i K. T o ł w i ń s k i), w dol. Bystrzycy Nadwórniańskiej i do Bitkowa (B. B u j a ł s k i), do Jabłonowa, Luczy i Berezowa (B. Ś w i d e r s k i), do Nadwórnej, Pasiecznej i Rafajłowej (B. B u j a ł s k i), do doliny Osławki i Czarnego Potoka (B. Ś w i d e r s k i) i do doliny Czeczwy i Iłemki (E. J a b ł o ń s k i i St. W e i g n e r).

W okresie przedwojennym odbyły się jeszcze dwa Zjazdy Asocjacji, mianowicie w Rumunii w r. 1928 i w Czechosłowacji w r. 1931. Po wojnie na skutek reaktywowania Asocjacji Karpacko-Balkańskiej na Kongresie w Meksyku odbyły się już dwa Zjazdy: w Kijowie—Lwowie i w Bukareszcie, bardzo licznie obesłane i poświęcone szerokim zagadnieniom karpackim ze wszystkich dziedzin geologii, paleontologii, mineralogii, petrografii i geochemii.

*Katedra Mineralogii i Petrografii UJ
w Krakowie*

* * *

Les recherches du domaine des sciences naturelles, et notamment de la géologie, dans les grandes étendues des Karpates et des montagnes des Balkans, se heurtaient autrefois à bien des difficultés. Non point que ces régions fussent inaccessibles, mais bien parce qu'ayant été de longue date des voies de migration, elles étaient devenues la demeure de différentes nations séparées par des frontières politiques. En dépit de propriétés de culture matérielle souvent communes, et même parfois de traits de caractère semblables, ces peuples se trouvaient divisés du fait d'intérêts contraires qui empêchaient toute entente, particulièrement sur

les territoires frontaliers. Au moment de la consolidation des États, après la première guerre mondiale, briser ces barrières frontalières devint une nécessité évidente. Les progrès de la science, dus à la connexion de la géologie et de la vie économique de divers pays, exigeaient d'une part d'analyser les résultats obtenus en vue de les confronter et d'étudier leurs corrélations, de l'autre d'établir des méthodes concordantes de recherches, ou du moins d'étendre leur application aux régions encore insuffisamment connues. C'est pourquoi, le 19-VIII-1922, à la séance plénière du XIII-e Congrès International de Géologie de Bruxelles, fut acceptée une motion présentée sur l'initiative de la délégation polonaise au nom de la Tchécoslovaquie, de la Yougoslavie, de la Pologne et de la Roumanie, dont voici la teneur: „Les géologues des pays intéressés ont décidé la création d'une Association Géologique Carpathique, dont le but sera:

„1° De faciliter les recherches sur les frontières;

2° D'instituer une collaboration régulière entre géologues des pays voisins membres de cette Association;

3° D'organiser des conférences et excursions géologiques annuelles qui auront lieu successivement dans chacun des pays adhérents;

4° De faciliter l'échange des publications et matériaux géologiques”.

La motion était signée par les géologues suivants: prof. Radim K e t n e r, prof. G. M u n t e a n u - M u r g o c i, prof. V. K. P e t k o v i ć, prof. Jan N o w a k.

La mise en oeuvre pratique des desiderata de cette motion a été formulée dans la résolution du 19-VIII-1922: „Le Congrès Géologique International, considérant le développement des études géologiques dans les pays des Carpathes, des Sudètes et du Nord des Balkans, qui sont actuellement divisés par des frontières politiques entre différents États; recommande, comme une nécessité scientifique, une entente entre les Gouvernements et les institutions géologiques des pays intéressés en vue de favoriser ces études par l'octroi de faciliter:

1° Pour poursuivre des recherches sur les frontières;

2° Pour instituer une collaboration régulière entre géologues des pays voisins;

3° Pour organiser des conférences et excursions géologiques internationales périodiques”.

Prenant appui sur cette résolution, le Conseil du Congrès décida de créer l'Association par la voie diplomatique.

La première Réunion de l'Association devait être organisée en Pologne, dès 1923, par la Société Géologique de Pologne. Cependant, pour des raisons d'ordre technique, la date de la Réunion fut remise à 1925. Elle fut alors organisée par la Station Géologique de Borysław avec la participation active des membres de la Société Géologique de Pologne, le prof. Walery G o e t e l et le prof. Jan N o w a k, et avec la coopération de l'Institut Géologique de Pologne, des autorités minières et des associations industrielles et économiques. Au regard à la région et au domaine de l'activité de la Station Géologique, à Borysław l'objet des travaux de cette Réunion se réduisit en pratique aux problèmes de structure géologique, les gisements de pétrole et de sel dans les Karpates, entre Borysław et Nadwórna, ou bien entre la Tyśmienica et le Prut. Le professeur Jan N o w a k fut le seul à présenter, dans sa conférence, une esquisse synthétique de la structure géologique de tout le segment d'arc des Karpates qui, à cette époque, appartenait à la Pologne.

La Station Géologique de Boryslaw était toute désignée pour organiser la Réunion; en effet, ses levées géologiques, ses travaux de prospection, le soin qu'elle prenait de l'état de l'exploitation du pétrole — tout cela contribua grandement à faire connaître la structure géologique de cette partie des Karpates.

La connaissance géologique des Karpates polonaises se développa progressivement sur le territoire soumis à la domination autrichienne, les recherches géologiques faisaient partie du domaine d'action scientifique des écoles supérieures de Cracovie et de Lwów; puis, à partir de 1867, de celui de la Commission de Physiographie de l'Académie Polonaise des Sciences. Les principales levées des cartes géologiques, d'abord sous la gestion de l'Institut Géologique de Vienne, furent cédées à la section de l'Atlas Géologique de la Galicie de la Commission de Physiographie. Néanmoins, le besoin se faisait sentir d'une institution à part dont les recherches géologiques serviraient la vie économique du pays. Ce besoin trouva son expression dans l'arrêté de la Diétine à Lwów du 11-III-1907 „tendant à créer en Galicie un Institut de Géologie qui se consacrerait à la géologie pratique de la science des mines, de l'hydrologie et de la pédologie” (déclaration du X-e Congrès de Médecins et Naturalistes polonais, à Lwów en 1907). Auparavant encore, en 1905, le prof. Józef Grzybowski soulignait la nécessité d'une Station Géologique uniquement au service de l'industrie pétrolière de Galicie. Cette station fut définitivement créée en 1912, comme organe de la Chambre des Patrons, et dirigée par le dr Bolesław Kropaczek; après la I-ère guerre mondiale, elle fut réactivée sur l'ordonnance du 22-XI-1919 du Service Territorial Minier de Drohobycz. Sous la direction du dr Konstanty Tołwiński et de son collaborateur le dr Stanisław Krajewski, avec l'aide de géologues privés et de professeurs d'écoles supérieures, on organisa des travaux systématiques de cartographie géologique qui furent publiés et qui, jusqu'à ce jour, n'ont aucunement perdu de leur valeur scientifique et pratique pour l'exploitation des mines de pétrole et des gisements de sel. En 1924, fut établie une collaboration avec l'Institut de Géologie, ce qui facilita, entre autres, l'organisation de la Réunion de l'Association, en tant qu'un des organes du Congrès International de Géologie.

La I-ère Réunion de l'Association s'ouvrit le 1-IX-1925 à Lwów par une séance officielle. Par contre, toutes les conférences eurent lieu à Boryslaw, d'où se faisaient aussi toutes les excursions géologiques. La liste de la Réunion comprenait 8 participants de Roumanie, 6 de Tchécoslovaquie, 2 de Yougoslavie, un de Suisse, un de France, d'Italie, d'Espagne, des États-Unis d'Amérique et du Japon, contre 44 de Pologne (dont 14 sont encore en vie, entre autres l'un des organisateurs, le dr Stanisław Krajewski). Le Bureau de la Réunion reçut de nombreuses adresses de la part d'éminents géologues étrangers et des instituts de géologie de Grande-Bretagne, de Belgique, du Canada, des États-Unis d'Amérique, du Mexique, d'Union Soviétique, de Suède et de Suisse.

Les conférences furent ensuite publiées dans les „Mémoires de la I-ère Réunion de l'Association Karpatique en Pologne, 1—7 septembre 1925”; en voici les titres:

1. St. Kreutz et A. Gaweł: Essai d'une caractéristique des roches dans le profil Boryslaw—Mrażnica—Schodnica (5 tableaux).
2. J. Nowak: Nouvelles données sur l'ensemble de la tectonique des Karpates et de l'avant-pays en Pologne (1 carte en couleurs).

3. W. Rogala: Nouvelles données pour la stratigraphie du flysch karpatique.
4. B. Świdorski: Sur quelques problèmes de la géologie des Karpates orientales polono-roumaines.
5. W. Teisseyre: La méthode de la cryptotectonique et le soubassement des Carpathes. *Kosmos*, 51, Lwów, 1927.
6. K. Tołwiński: Géologie des Karpates polonaises orientales de Borysław jusqu'au Prut. Texte explicatif à la Carte Géologique des Karpates polonaises orientales 1:200 000).

Les excursions organisées par la Réunion se rendirent dans les environs de: Borysław et Mrażnica (St. Krajewski et K. Tołwiński), Mrażnica et Schodnica (St. Krajewski et K. Tołwiński), Truskawiec et Stebnik (H. de Cizancourt), dans la vallée du Stryj et de l'Opór (St. Krajewski et K. Tołwiński), dans la vallée de la Bystrzyca Nadwórnianańska et à Bitków (B. Bujalski), dans la vallée de l'Oślawka et du Czarny Potok (B. Świdorski), dans la vallée de la Cieczwa et de l'İlemka (E. Jabłoński et St. Weigner).

Il y eut encore, avant la guerre, deux Réunions de l'Association, en Roumanie en 1928, et en Tchécoslovaquie en 1931. Après la guerre, lorsque l'Association Karpato-Balkanique fut réactivée au Congrès du Mexique, deux Réunions ont déjà eu lieu à Kiew-Lwow et à Bucarest; très nombreuses, elles ont été consacrées aux grands problèmes des Karpates dans tous les domaines de la géologie, de la paléontologie, de la minéralogie, de la pétrographie et de la géochimie.

*Chaire de Minéralogie et Petrographie
de l'Université Jagellonne. Kraków*